

DATUM: 2019-05-22

DNR: 61-19/0457

Remissvar på *Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige (SOU 2019:4)* Ku2018/02102/DISK

Avgränsning av remissvaret

Institutet för språk och folkminnen (Isof) överlämnar härmed synpunkter på departementspromemorian *Förslag till en nationell institution för mänskliga rättigheter i Sverige (Ds 2019:4)*. Isof har valt att särskilt kommentera de delar i promemorian som direkt berör vår verksamhet. Den i sin tur styrs av språklagen (2009:600) och hänsynsparagrafen *God ortnamnsred* i Kulturmiljölagen (1988:950, ändrad 2013:548) och inkluderar såväl språkvård som nationella minoritetsspråk, och namnvård. Utöver det som framförs nedan har Isof inga invändningar utan välkomnar de bedömningar och förslag som utredningen lämnar.

Isof har i arbetet med att besvara remissen också tagit del av skrivelsen, 2019-04-17, till samtliga remissinstanser, från Nätverket för en svensk Människorättsorganisation.

Sammanfattning

Institutet för språk och folkminnen har läst och tagit del av utredarens förslag rörande inrättande av en nationell institution för mänskliga rättigheter. Isof stödjer utredarens förslag att den blivande institutionen ges ett så brett uppdrag som möjligt och inte avgränsas till enbart vissa rättigheter för vissa särskilt utsatta grupper. Institutet konstaterar att bevakning och uppföljning av de mänskliga rättigheterna även för de nationella minoriteterna i och med detta kommer att tillgodoses.

Som landets språkmyndighet vill Isof poängtera betydelsen av att beakta språkliga, språkvårdande och namnvårdande aspekter i offentlig verksamhet. Till detta hör att ta hänsyn till allmänspråkliga uppfattningar av ords betydelser och att följa vedertagna skrivkonventioner. Isof vill uppmärksamma regeringen på att namn på administrativa enheter i enlighet med kulturmiljölagens hänsynsparagraf kan liknas vid ortnamn och att namn på administrativa enheter liksom andra namn är en del

av en namnbärarens identitet. De har således stor betydelse för det signalvärde som ges till omvärlden. En statlig myndighet bör därför ha ett namn som på ett tydligt sätt signalerar att den har myndighetsstatus. Vidare vill Isof framhålla vikten av kontinuitet och stringens i namngivningen av sådana samhällsbärande delar som statliga administrativa enheter utgör, samt att man i namngivningen utgår från god ortnamnsred, såsom den uttrycks i hänsynsparagrafen i kulturmiljölagen (1988:950, ändrad 2013:548).

Institutet för språk och folkminnen vill avråda från det föreslagna namnet *Sveriges nationella institution för mänskliga rättigheter*, samt en del av den terminologi som används i förslaget på myndighetens organisation. Isof vill mot bakgrund av nedanstående utredning förorda att den nya myndigheten benämns *Myndigheten för mänskliga rättigheter* alternativt *Institutet för mänskliga rättigheter* och att man i den interna strukturen av myndigheten beaktar de konventioner som ingår i Namnvärdsgruppens¹ rekommendationer.

Institutionens uppdrag och uppgifter

En MR-institution ska enligt Parisprinciperna ha ett brett uppdrag, fastställt i lag, att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. Utöver Parisprinciperna föreslår utredaren att den föreslagna myndigheten ska ha det nationella ansvaret att skydda och övervaka rättigheter för personer med funktionsnedsättning enligt FN-konventionen CRPD.

En vägledande princip bör vara att Sverige genom inrättandet av en nationell myndighet för mänskliga rättigheter också får den A-status-ackreditering som ges internationellt till länder där en nationell institutions oberoende har säkerställts. Isof anser att utredaren i förslagen som beskrivs i kapitel 4–6 har lämnat en lösning som kan garantera den nya myndighetens oberoende trots att den föreslås placeras under regeringen och tillstyrker därför förslaget.

Isof anser att förslaget att det civila samhällets aktörer, genom det föreslagna *Rådet för de mänskliga rättigheterna*, ska kunna nominera styrelseledamöter ger en stabil struktur och skapar möjligheter och förutsättningar för den nya myndigheten att tillföras kompetens i frågor som också rör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken.

Isof anser att utredaren genom förslaget att inrätta *Rådet för de mänskliga rättigheterna* utöver möjligheten för rådet att nominera styrelseledamöter, också säkerställer en modell för insyn, påverkan och delaktighet i myndighetens löpande arbete för civila samhällets aktörer. Därmed anser Isof att möjligheten för civila samhällets aktörer med intresse att bevaka de nationella minoriteternas rättigheter kan bli tillgodosedda, i enlighet med Parisprinciperna.

¹ <https://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Samverkan-med-andra/Namnvardsgruppen/>

Institutionens namn

Utredaren föreslår i kapitel 6, avsnitt 5 att myndighetens namn ska vara *Sveriges nationella institution för mänskliga rättigheter*. Institutet föreslår att myndigheten istället får namnet *Myndigheten för mänskliga rättigheter*, alternativt *Institutet för mänskliga rättigheter*.

Den aktuella utredningen granskar förtjänstfullt fördelar och nackdelar med olika beteckningar som kan ingå i myndighetens namn. Utredaren har övervägt följande: kommission, delegation, råd, kommitté, center eller centrum, institution samt institut. Termen *institution* väljer utredaren för att den knyter an till ”det begrepp som används i Parisprinciperna och i många andra sammanhang för att beteckna oberoende MR-institutioner”.

Isof konstaterar att namngivning av organisationer som betjänar det offentliga inte ska låta sig påverkas av rådande namnbildningstrender inom den kommersiella sfären (jfr Namnvårdsgruppens rekommendationer för myndighetsnamn i Sverige²), och att bruket av en term i andra språk inte bör vara ett argument för att använda samma term i svenskan.

Begreppet *institution*

Begreppet *institution* står i det svenska allmänspråket för en annan slags verksamhet än den som vi av utredningen utläser att den nya myndigheten ska omfatta, och bruket av detta begrepp i namnet kan därför ge allmänheten fel associationer. Svensk ordbok definierar *institution* på följande sätt:

1. **samhällelig inrättning för viss typ av tjänster eller uppdrag vanligen om avgränsad del av större organisation el. system, som förfogar över egna lokaler**
 - spec. inom sjukvården
exempel: patienterna bollades mellan olika institutioner
 - spec. äv. inom högskola e.d.
exempel: institutionsstyrelse; institutionen för svenska språket; sociologiska institutionen
 - äv. med tanke på lokalen, särsk. i skolsammanhang (ofta i sammansättn.)
exempel: fysikinstitutionen; kemiinstitutionen

Historiskt: sedan 1820; av lat. *institūtio* med samma betydelse; jfr institut

2. **traditionell, etablerad inrättning eller sedvänja inom större grupp ofta inom ett samhälle**

exempel: äktenskapet som institution; kyrkan som institution och lära; smörgåsbordet är något av en svensk institution

historiskt: sedan 1879

²

<https://www.lantmateriet.se/contentassets/0ea8c2fd280a46b5bedac5c5362a01c0/myndighetsnamn.pdf>

Begreppet har således två huvudsakliga betydelser, och dessa har lång hävd i svenskan. Den som läser eller hör det föreslagna namnet har sannolikt dessa definitioner av ordet nära till hands i sitt mentala lexikon och kan i värsta fall missta myndigheten för en universitetsinstitution som studerar och forskar kring mänskliga rättigheter. Att motsvarande instanser i andra länder har namn där ordet *institution* ingår har förmodligen sin förklaring i en engelsk förlaga, men även om det engelska ordet *institution* i många fall kan översättas till *institution* i svenskan, kan alla de betydelser ordet har i engelskan inte direktöversföras i samma ord till svenskan. Ser man på de översättningar av termer som innehåller ordet *institution* på engelska i Rikstermbanken (www.rikstermbanken.se), är det få som har detta ord även i den motsvarande svenska termen. I stället är det *institut* och *organisation* som används, utöver *högskola* och (*vård*)*anläggning*.

I och med att den nya organisationen ska vara direkt underställd regeringen anser Institutet för språk och folkminnen att begreppet *myndighet* vore lämpligt. Termen *myndighet* definieras i Svensk ordbok (bet. 3) som

samhällsorgan med egen maktbefogenhet inom visst område
exempel: passmyndighet; polismyndighet; tillsynsmyndighet; en statlig myndighet

- äv. vagare om samhället som maktutövande organisation (vanligen plur.)
myndigheterna borde ha ingripit!

Historiskt: sedan 1841

En annan möjlighet vore att använda begreppet *institut* i namnet. I utredningen konstateras att *institut* till skillnad från *institution* förekommer som beteckning för andra svenska myndigheter, vilket enligt vår mening snarare talar för bruket av termen *institut* än tvärtom.

Ett annat möjligt begrepp att använda i namnet för hela myndigheten är *råd* – vilket skulle medföra att en annan benämning behövs för den interna, rådgivande enheten. *Råd* definieras enligt SAOB (subst³, bet. 22):

församling av personer eller institution eller myndighet eller
samhällsorgan med rådgivande eller beslutande eller administrativ
eller dömande uppgift, rådsförsamling, styrelse, nämnd, kollegium o.d.

Uttrycket *Sveriges nationella* ...

Att lägga till begreppet ”nationella” i namnet gör det onödigt otympligt, när ”Sveriges” räcker för att ge samma betydelsebärande innehåll. Bestämningen ”Sveriges nationella” finns inte i några andra namn på svenska myndigheter. För en myndighet som verkar i Sverige behövs i myndighetens svenska namn inte heller preciseringen med landsnamnet.

10.1.3 Utredarens bedömning av kostnaderna för MR-institutionen – synpunkter på terminologi

Utredaren skriver att den nya myndigheten själv får avgöra sin organisation utöver vad som föreslås fastslås genom lag; styrelse, direktör och råd för mänskliga rättigheter. Utredaren gör i kapitel 10, avsnitt 1.3 en grundlig kostnadsberäkning och anger även vilka funktioner som myndigheten behöver. Utredaren listar fem funktioner som är av central betydelse för att myndigheten ska kunna utföra sitt uppdrag: Kommunikation, Juridik och analys, Utredning och undersökning, Internationellt samarbete samt Administration. Dessa funktioner bör enligt utredaren delas in i separata enheter med en enhetschef samt kvalificerade handläggare. Utredaren föreslår att myndighetschefen ska benämnas direktör.

Även om utredningen inte specifikt föreslår namn på de tänkta avdelningarna vill Institutet för språk och folkminnen betona att man i planeringen av benämningar för en organisation bör sörja för ett konsekvent och begripligt namnbruk på samtliga nivåer, och att namnen även ska stå sig över tid. Huvudspråket i Sverige enligt språklagen (SFS 2009:600) är svenska. Alla organisationsenheter bör därmed förses med ett fullständigt svenskt namn. Ett bra namn på en organisationsenhet bör vara enkelt att komma ihåg, förstå, skriva och uttala och varje namnförslag bör grundas på goda språkliga argument. Namnen bör följa svenska skrivregler, vara genomskådliga och lagom långa, samt i möjligaste mån avspegla organisationsenhetens verksamhet.

”En direktör är enligt Svensk ordbok ”(titel för) person som har det direkta ansvaret för ledningen av (viss) större organisation särsk. (del av) företag men äv. (del av) ämbetsverk, kommunal förvaltning m.m.” Enligt samma ordbok kallas chefen för ett centralt ämbetsverk för generaldirektör. Titeln direktör kan ge en allmän association till det privata näringslivet och kan riskera att skapa osäkerhet om myndighetschefens befogenheter eller status för utomstående. Isofs rekommendation är att så långt möjligt använda en gemensam titulatur för av regeringen utsedda chefer för statliga förvaltningsmyndigheter.

”Organisationer delas in i organisationsenheter vars namn bör innehålla ett led som identifierar deras plats i strukturen, t.ex. ord som signalerar att de utgör en del av något annat. Enligt en utredning gjord av Namnvårdsgruppen gäller att den vanligaste hierarkiska uppbyggnaden under en statlig organisations myndighetschef är *avdelning*, som leds av en *avdelningschef*, därefter kommer *enhet*, *sektion*, *funktion* eller *grupp*. Institutet för språk och folkminnen vill rekommendera att den föreslagna myndigheten använder den indelningsstrukturen. Namnstrukturen för de olika avdelningarna skulle då vara: *Kommunikationsavdelningen* alternativt *Avdelningen för kommunikation*. Myndigheter bör dock undvika en avskalad och omvänd namnbildning eftersom den kan upplevas som främmande i det svenska namnbruket. Exempel: *Avdelning Juridik och analys* / *Avdelningen juridik och analys*, skriv hellre: *Avdelningen för juridik och analys*. Notera även att utredning och undersökning är synonymer och att det därför är överflödigt att ange båda som del av ett avdelningsnamn. Medarbetarna vid de olika avdelningarna kan generellt benämnas *handläggare*, men det är även lämpligt att använda mer specialiserade titlar såsom *jurist*, *kommunikatör*, *ekonom* eller *utredare*. Bestämningen *kvalificerad* i

kombination med titeln handläggare används vanligen inte. Den som kontaktar myndigheten bör kunna räkna med att handläggaren är kvalificerad för sina uppgifter utan att detta anges explicit i hens titel.